బూదరాజు రాధాకృష్ణ

విన్నంత కన్నంత

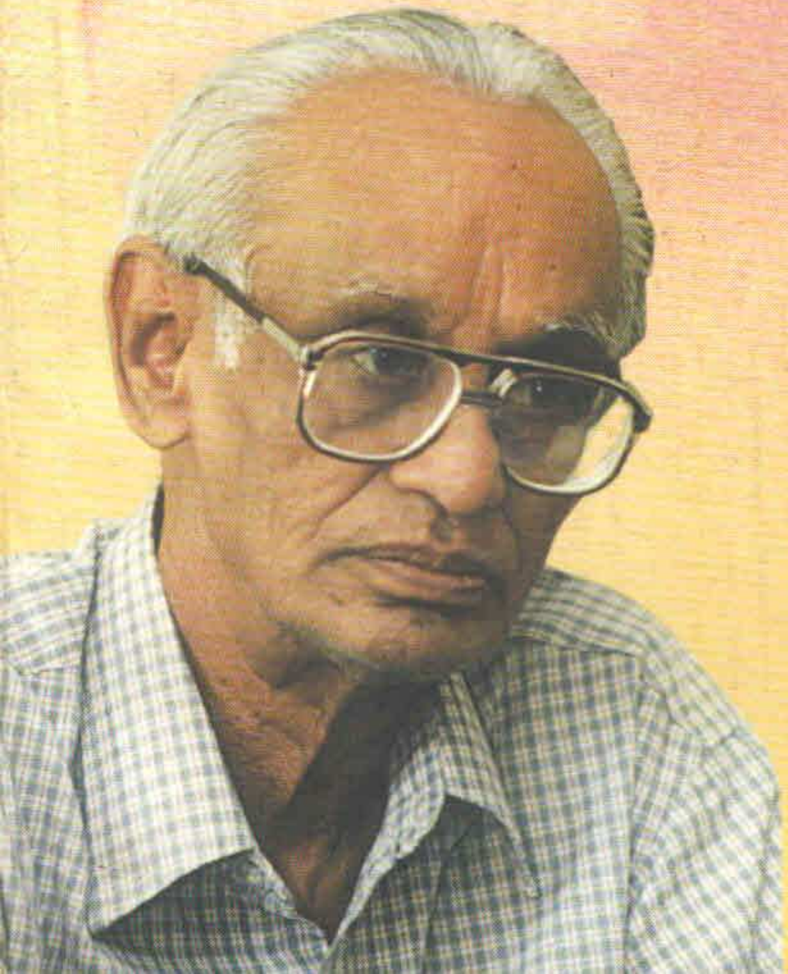

బూదరాజు రాధాకృష్ణ

విన్నంత కన్నంత

Publications
2001

vinnanta kannanta
(as heard and seen)
By
Budaraju Radhakrishna
© *Author*
First Published: November, 2001

Typesetting & Cover Design:
Vivid Design Ventures
&: 040-658 8819

Printed at:
Akruthi Offset Printers
&: 040-766 4525

For Copies

l **Media House Publications**
1-9-289/4, Behind Post Office
Vidyanagar, Hyderabad - 500 044.
&: 760 7307.

l **Visaalandhra Book House**
All Branches

Price: **Rs. 100**

ఎందుకిదంతా?

అద్దంలో తన నీడ చూసుకున్నప్పుడు కలిగే ఆనందం, తృప్తీ అనిర్వచనీయం, అనుభవైకవేద్యం. ఎవరికి వారు తాము మన్మథులో రతీదేవులో అనుకోవచ్చు. లోకం ఏమనుకుంటుందో? అది వేరు విషయం. తమను లోకం తక్కువ అంచనా వేస్తుందని బాధపడే వాళ్ళ సంఖ్య అపారం. తన అంచనా సత్యం. ఇతరులది సత్యదూరం. లేదా అర్ధసత్యం. ఇది సాధారణ మానవుల భావన. తాము మహనీయులైనా వినయంకోసం 'మందః కవియశః ప్రార్థీ' అని చెప్పుకున్న కాళిదాసాదులూ తెగ బోలెడు చదివి వ్యాఖ్యానించి కూడా 'భగవద్గీతా కించి దధీతా' అని బాధపడ్డ మహామేధావులూ మరోజాతి. ఆత్మకథను, స్వీయచరిత్రగా రాసుకున్న తెలుగువాళ్ళ సంఖ్య పూర్వం చాలా తక్కువ. ఇప్పుడు చాలా ఎక్కువ. సంస్కృత కవులు ఆత్మస్తుతి పరనిందలకు పాల్పడలేదు గాని తెలుగు కవులు కుకవినింద మానలేదు; గద్యల్లో ఆత్మస్తుతి చేసుకోకపోనూ లేదు. ఇదంతా కాలప్రభావం కావచ్చు. పూర్వ మార్గాన్ని అనుసరించటానికే ప్రయత్నిస్తాను.

కందుకూరి వంటి మహనీయుడు స్వీయచరిత్ర రాసినప్పుడు నాటి దేశకాల సమాజ పరిస్థితులను ప్రస్తావించినంతగా తాను నిజంగా సాధించిన విషయాలను కీర్తించుకోలేదు. ఆత్మ సాక్షాత్కారం అంతసులభమైన విషయంకాదు. పూర్వకవులు కొన్ని సూచనలు చేశారు, ఇలాంటి సందర్భాలకు సరిపడేవి. "పరైః ప్రోక్తా గుణా యస్య నిర్గుణోపి గుణీ భవేత్, ఇంద్రోపి లఘుతాం యాతి స్వయం ప్రఖ్యాపితై ర్గుణైః" అన్న శ్లోకముంది. ఇతరులు మెచ్చినప్పుడు సామాన్యుడైనా గొప్పవా డనిపిస్తుంది. తనంత తానుగా తన విషయం చెప్పినప్పుడు లోకం తేలికగా తీసుకుంటుంది. అలాంటి ప్రయత్నం స్వహస్త కుచమర్దనంలాంటి దన్నవాళ్ళూ ఉన్నారు. శ్రీశ్రీ 'ఆత్మ చరిత్రాత్మ చరిత్రాత్మక నవల'గా 'అనంతం' రాసినప్పుడు, "ఆత్మహత్య చేసుకోవడము అనేక పద్ధతుల్లో ఆత్మచరిత్ర రాసుకోవడం ఒకటి" అని వ్యాఖ్యానించిం దందుకేనేమో!

సాహిత్యంలో ఆత్మకథలూ ఉన్నాయి. ఎవరో రాసిన ఎవరెవరి జీవిత చరిత్రలో ఉన్నాయి. ఎలా రాయకూడదో నిరూపించేవీ ఉన్నాయి. ఎంత జాగ్రత్తగా అతిశయోక్తులూ అత్యుక్తులూ లేకుండా రాయాలో బోధించేవీ ఉన్నాయి. ఏ రూపంలో రాసినా అది కత్తిమీది సామే. తాను లేకుండా తనకు తెలిసిందున్నదని చెప్పటం అసాధ్యం. తానుండి తెలుసుకోకుండా చెప్పటం అనర్థం. అసలేవో రాసి లోకాన్ని వివేకవంతం చేస్తా ననుకోవటం ఎందుకనేది ప్రశ్న. రచనా కండూతివల్ల రాయటం మానుకోలేకపోవటం ప్రథమ కారణం. తాను చూసింది తక్కువ, విన్నది ఎక్కువ. వినికిడి మాటలు సాక్ష్యంగా చెల్లవంటుంది న్యాయశాస్త్రం. అనుమానాది ప్రమాణాలను అంగీకరిస్తుంది తర్కం. ఆయా విషయాల ప్రాముఖ్యంలో అప్రముఖతలో ఉన్న అంతరాన్ని నిరూపిస్తుంది చరిత్ర. తాను దృశ్యాదృశ్య పాత్రగా విన్నంతగా కన్నంతగా ఏవేవి ఎంతవరకు సహజ స్వరూప స్వభావాల్లో కాలగమనంవల్ల వచ్చిన మార్పులో బేరీజు వేయటం సులభం కాదుగాని, దురాశ లేకపోతే అసాధ్యంకాదు. ఆయా మార్పులు భావితరాల వారికి మంచివో చెడ్డవో నిరూపించేవి కూడా కాలమే, సమాజమే. మార్పంతా మంచిదని 'క్షణే క్షణే యన్నవతా

ముపైతి తదేవ రూపం రమణీయతాయాః' అని సంతృప్తిపడే వాళ్ళున్నట్లే, ప్రమాణాలు పడిపోతున్నాయనీ సమాజం భ్రష్టమైపోతున్నదనీ అంగలార్చే వాళ్ళూ ఉంటారు – ఉన్నారు. ఇంత వైరుధ్యంలోనూ కొంత సమధర్మం ఉండవచ్చు. మరికొంత పురోభివృద్ధికి తోడ్పడేదీ ఉండవచ్చు. గతం లేని వర్తమానం, వర్తమానం లేని భవిష్యత్తు అనూహ్యాలు. అందువల్ల కాలచక్ర పరిభ్రమణంలో కిందుమీదులు కాగల అవకాశమున్న విశేషాలను తరవాతి తరాల వారి పరిశీలనకు, విమర్శకు అందుబాటులో ఉంచాలన్న తాపత్రయమే ఈ రచనకు దారితీసింది. దీని ప్రయోజనం లోకం నిర్ణయించవలసిందేగాని రచయిత నిరూపించదగింది కాదు.

ఈరచనా సందర్భంలో స్వగుణాఖ్యాపనం లేదు. ఉన్నట్లు పాఠకుల కనిపిస్తే అది రచనా సామర్థ్యలోపమే. కొందరు పెద్దలు స్వీయకీర్తిగానం మీద మోజుంటే, “స్వగుణాఖ్యాపనం యుక్త్యా పరద్వారా ప్రయోజయే” త్తని సలహా ఇచ్చారు. అలా చేయగలిగితే, చేస్తే అది జీవిత చరిత్ర అవుతుంది. ఇతరుల రచన అవుతుంది. స్వీయరచన కాదు. ఎవరో జీవితచరిత్ర రాయదగినంత చరిత్ర ఈ రచయితకు లేదు. ఆత్మజ్ఞానమో, ఆత్మసాక్షాత్కారమో తాత్వికులూ వేదాంతులూ భావించినట్లు లేకపోయినా, అనాత్మజ్ఞానం కూడా కొరవడ్డా, నా అనుభవాలు ఆధారంగా నేను విన్న విశేషాలు ప్రధానంగా మాత్రమే ఈ రచన నడుస్తుంది.

“ఉచ్చై రధ్యయనం పురాతన కథాః...” మొదలైనవి ద్వాదశ భిక్షుకగుణా లన్నారు. గత కాలవిశేషాలు కాబట్టి ఇది రెండోరకం అడుక్కుతినే లక్షణమనాలి. అంటే మొదటిరకం కాదని ఘంటాపథంగా చెప్పవచ్చు. ఇన్ని సంకోచాలతో ఈ ప్రయత్న మెందుకనే ప్రశ్న రావచ్చు. చాపల్యం వల్లనో, వయోధర్మం వల్లనో పూర్వానుభవాలను ప్రస్తావించినప్పుడు, శ్రోతలు తమకు నచ్చినవని అనిపించిన విషయాలను గ్రంథస్థం చేయరాదా అన్న సందర్భాలున్నాయి. బైబిల్ నిర్దేశించిన వయసు దాటబోతున్నప్పుడు నీకు తెలిసిన వింతలూ, విడ్డూరాలూ నీవు చూసి గౌరవించిన మహాపురుషులూ, వాళ్ళ ప్రత్యేకతలూ, లోకుల కెందుకు చెప్పవన్న విద్యార్థు లున్నారు. ప్రస్తుత సమాజంలోని అనేక వ్యక్తులూ, సంఘటనలూ నచ్చక ఆక్షేపించి బాధపడేవాడివి, ఆ కారణంగా అనేక మిత్రులను దూరం చేసుకున్నవాడివి, చాలామంది అనుకూల శత్రువులను సంపాదించిన వాడివి ఎవరితో, దేనితో ఎవరిని, దేన్ని పోల్చి ఈ పరిస్థితికి వచ్చావో రాయరాదా అన్నవాళ్ళున్నారు. సుదీర్ఘ జీవితంలో కోల్పోయిన బాంధవ్యాలు, ఆనందాలు, మరిచిపోతున్న అనుభవాలు అక్షరబద్ధం చేస్తే ఏ కొద్దిమందికైనా అవి మంచిగానో, చెడుగానో ఉపయోగపడ వచ్చు గదా అని ఓదార్చిన వాళ్ళున్నారు. ఇవేవీ కాకపోయినా నీలాంటి గుణగణాలు (సద్గుణాలా, దుర్గుణాలా అన్నది నిర్ణయించగలవి సమాజం, దేశం, కాలం) ఉన్నవాళ్ళు సంతోషించవచ్చు కాబట్టి లిపిబద్ధం చేయమని ప్రోత్సహించినవా రున్నారు. భవభూతిలాగా ‘ఉత్పత్స్యతే మమ తు క్కోAపి సమానధర్మా, కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులా చ పృథ్వీ” అనగల సాహసంలేదంటే, దాన్ని ఆ భవభూతినుంచే అరువుతెచ్చుకొమ్మన్నారు కొందరు. ప్రపంచమంతా అరువు సొమ్ముతో, అప్పుకూటితో ఆనందంగా నడుస్తుండగా ‘నవ్విపోదురు గాక నాకేటి సిగ్గు?” అనే ధీమాతో ఈ రచన ఆరంభిస్తున్నాను.

ఇందులో ప్రయత్న పూర్వకంగా కొన్ని పేర్లు పరిహరిస్తున్నాను – అవి అప్రతిష్ఠాకరాలనీ ఆదర్శశూన్యాలనీ భావించినప్పుడు. కొన్ని పేర్లనూ సంఘటనలనూ ప్రస్తరిస్తున్నాను – అవి ఆదర్శవంతమనీ, ఆచరణయోగ్యమనీ తలచినప్పుడు. నా సొంతగోడు దృశ్యాదృశ్యం. నేను చూసిన, విన్న రాజకీయ సామాజికార్థిక సాంస్కృతిక విశేషాల్లో ప్రముఖమైన వాటినీ దర్శించిన మహనీయుల వ్యక్తిత్వ విలక్షణతలనూ గుర్తు వచ్చినంతమేరకు పాఠకుల దృష్టికి తెస్తున్నాను. అన్ని సంగతులూ ఖచ్చితంగా కాలక్రమానుసారం రాయటం లేదు. ఒక విశేషాన్ని ప్రస్తావించినప్పుడు పూర్వాపరాలనూ భూతవర్తమాన ధోరణులనూ రేఖామాత్రంగా సూచిస్తాను – గ్రంథవిస్తరభీతి పీడిస్తున్నందువల్ల, శరీరారోగ్యం క్షీణిస్తున్నందువల్ల, పాఠకులను మరింతగా బాధించా లనుకోనందువల్ల.

ఈ నా ప్రయత్నం సంతృప్తికరంగా కొనసాగుతుందని ఆశిస్తూ, “యత్నే కృతే యది న సిద్ధ్యతి కోఁత్ర దోషః?” అన్న శ్లోకపాదం గుర్తుకు తెచ్చుకుని నన్ను నేనే ఓదార్చుకుంటున్నాను. ఇది నా ధోరణిలో నాకు చేతనైన పద్ధతిలో స్వాతిశయ రహితంగా రాసిన నేనెరిగిన సామాజిక చరిత్ర, నాకున్న సాహితీపరిచయం, నా కర్థమైన రాజకీయార్థిక విషయాలు, నా బలహీనతలు.

రాయమని ప్రోత్సహించినవా రనేకులు. ఇలా తప్ప రాయలేకపోయింది నేను. కొన్ని వాస్తవకథనాలవల్ల కొందరికో వారి అభిమానులకో బాధకలిగించి ఉండవచ్చు. వారి మీద సదబిప్రాయం లేనివారికి ఆనందం కలిగినా ఆశ్చర్యంలేదు. నా ఎరికలోని విషయాలను అక్షరబద్ధం చేశానేగాని ఎవరినీ అవమానించా లనిగాని, ఆకాశాని కెత్తాలనిగాని ప్రయత్న పూర్వకంగా వక్రీకరించనూ లేదు, వన్నెలు దిద్దనూ లేదు. ‘ప్రమాణ మంతఃకరణ ప్రవృత్తయః’ అని విశ్వసించాను.

చదవండి. నేను దృష్టికి తెచ్చిన పూర్వవిశేషాల్లో ఎన్ని స్వీకార్యాలో ఎన్ని పరిహార్యాలో పరిశీలించండి. భావిసమాజం సుఖసంతోషాలతో అభివృద్ధి చెందటానికి ఏవి అవరోధాలో, ఏవి అవసరాలో గమనించండి. ముఖ్యంగా యువతీయువకుల కిది నా విన్నపం. భవిష్యత్తు మీది. మా కాలం కుంటిగానో, గుడ్డిగానో గడిచిపోయినట్లే. మానాటి అనుభవాలు మేం వినీ చూసీ చెప్పినవి మీకెంతవరకు పనికివస్తాయో తేల్చుకోండి. పనికిరావనిపిస్తే నన్ను శపించి మరిచిపోండి. ఎలా జరిగినా నా రచనా ప్రయోజనం నెరవేరిందన్న సంతృప్తి నాకు మిగిలి తీరుతుంది. నా కదే పదివేలు.

ఈ పుస్తకాన్ని ప్రచురించటానికి సాహసించిన మిత్రులు మీడియా హౌస్ పబ్లికేషన్స్ ఎగ్జిక్యూటివ్ డైరెక్టర్ డాక్టర్ గోవిందరాజు చక్రధరుకూ, నీటుగా టైప్ సెటింగ్ చేసిన ఎన్.రఘురామయ్య గారికీ, కవర్ డిజైన్ చేసిన వివిడ్ డిజైన్ వెంచర్స్ పవన్‌కుమార్ గారికీ, ముద్రించిన ఆకృతి ఆఫ్‌సెట్ ప్రింటర్స్ కిరణ్ గారికీ నా కృతజ్ఞతలు.

ఈ రచనను నా మనుమరాళ్ళు చిరంజీవులు ప్రత్యూష, పావని, ప్రద్యోత, నవ్యసాయి శ్రీలకూ, మనుమలు గౌతమ్‌హరి, హరీత్‌మాధవులకు ఆశీఃపురస్సరంగా అంకితమిస్తున్నాను.

-రచయిత

విషయసూచిక

1. బాల్యం: తొలిచదువులు 7
2. ఉన్నత పాఠశాలావిద్య 22
3. నాటి సమాజం 35
4. కళాశాలలో 44
5. సమాజ వాతావరణం 59
6. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తులో 68
7. ఉపాధ్యాయ వృత్తి; ప్రథమదశ 94
8. పరిశోధన వైభవం 106
9. అధ్యాపకత్వం: ద్వితీయదశ 121
10. తెలుగు అకాడమిలో 133
11. అనిశ్చితిలో 176
12. మరి నాలుగు మాటలు 200

1. బాల్యం - తొలి చదువులు

ఆర్థిక మాంద్యంలో ప్రపంచం అల్లాడుతున్న రోజుల్లోనే నేనీభూమ్మీద కన్నుతెరిచాను. అవి ఎవరికీ మంచిరోజులు కావు. 1929 సెప్టెంబరులో ప్రచండంగా పడిపోయింది స్టాక్ మార్కెట్. ముఖ్యంగా అమెరికాలో ఆర్థికమాంద్యం మొదలై తరువాతి దశాబ్దంలో చాలాకాలం లోకాన్ని పీడించింది. ఆ కాలాన్ని ఆకలి దశాబ్దమన్నారు. అప్పటికి దాదాపు పుష్కరకాలంముందే మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం ముగిసింది. కానీ రాజకీయ వైషమ్యాలు రాజుకుంటూనే ఉన్నాయి - రావణ కాష్ఠంలా. రెండో ప్రపంచయుద్ధం నాలుగో దశకంలో మొదలుకానుంది. ఆ ప్రపంచ యుద్ధంతో బ్రిటిష్ పాలకుల పుణ్యమా అని మనకు పరోక్ష సంబంధం తప్పలేదు. అయినా భారతీయార్థిక వ్యవస్థ గుడ్డికన్ను మూసినా, తెరిచినా ఒక్కటేనన్నట్లుంది. 1930లో ఉప్పుసత్యాగ్రహం మొదలయింది. 1920-21 ప్రాంతాల్లో సహాయ నిరాకరణోద్యమాన్ని ఒక కొలిక్కితెచ్చి బ్రిటిష్ పార్లమెంటు చర్చించకతప్పని పరిస్థితి కల్పించిన చీరాల-పేరాల వనవాసం మొదలై ముగిసిన పరిమిత ప్రాంతంలో, ఆ ఉద్యమాలతో ప్రత్యక్ష సంబంధమున్న సంపన్న బ్రాహ్మణ కుటుంబంలో మే నెల మూడో తేదీన 1932లో జన్మించానన్నారు. అప్పుడు దేవతలు పుష్పవర్షం కురిపించ లేదు. నక్కలు కూయటంలాంటి ఉత్పాతాలు కూడా పుట్టలేదని పెద్దలు చెప్పగా తరవాత ఊహ తెలుస్తున్న రోజుల్లో తెలిసింది. ఆవాహన విసర్జనలు రెండూలేని సామాన్య వాతావరణంలో పుట్టానన్నమాట. జన్మస్థలం మాతామహస్థానమైన వేటపాలెం. పితామహులది స్వర్ణ (ఆ గ్రామం సాధించిన అభివృద్ధిలాంటిది ఆదర్శంగా ఈ రచనాకాలంలో స్వర్ణాంధ్రప్రదేశ్ నిర్మాణ సంరంభం సాగుతున్నది). జన్మ సమయానికి తండ్రి చీరాల్లో నివాసగృహం ఏర్పరచుకున్నాడు. రెండు వైపులా కూడా గుడ్డలకు లోపంలేని కుటుంబంలో పుట్టినందువల్ల శ్రీశ్రీ వగైరాలను బాధించిన ఆకలి దశాబ్దం నామీద ఏ ప్రభావమూ చూపలేదు. అదీ సంగతి.

ఊహ వచ్చేటప్పటికున్న కుటుంబ పరిస్థితి ఊహ తెలిసిన కాలానికి తెలుసుకోగలిగినంత చెప్పానన్నమాట. ఆ దశను దాటి నేటికీ లోకజ్ఞత సంపాదించలేకపోయానన్న విమర్శ ఉంది. అది పూర్తిగా తప్పుకాదు. ఉప్పుసత్యాగ్రహంలో పాల్గొని వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య గారితో కలిసి కారాగృహవాసం చేసిన అనుభవం మా నాన్న నరసింహారావుగారికుంది. ఎంతో కొంత జాతీయ భావాలున్న కుటుంబంలో పుట్టా ననటాని కీప్రస్తావన తప్పిందికాదు. మా కుటుంబంలోని ఇతరులు కాంగ్రెసు కొమ్ముకాసినా, వావిలాల రామశాస్త్రిగారి కుటుంబంలా అందరూ కట్టగట్టు కొని శ్రీకృష్ణ జన్మస్థానానికి పోనందువల్ల ఆట్టే గర్వించే అవకాశం పోయింది. జైలునుంచి వచ్చిన మా నాన్నగారు రాజకీయాల్లో తప్ప ఇతర వ్యాపకాల్లో తలదూర్చలేదని మా మాతామహులు పంగులూరి వేంకట సుబ్బారావుగారు ఆక్షేపిస్తుండేవారు. వివాహ సమయానికి మా నాన్న మెట్రిక్యులేషన్ (మిటిక్లీషన్ అనేది ప్రజాదరణ పొందిన మాట) పరీక్షకైనా కూర్చోలేదట. ప్రసిద్ధ గణితశాస్త్రాధ్యాపకుడూ, రంగస్థల నటుడూ అయిన సింగరాజు నాగభూషణరావుగారు నాలుగు ముక్కలు నేర్పి కాశీలో ఆ పరీక్ష పాసయ్యేటంత విద్య నేర్పారు మా నాన్నగారికి. ఆయనే నేను

ఎస్.ఎస్.ఎల్.సి. చదివేటప్పుడు మా పాఠశాలకు ప్రధానోపాధ్యాయుడు. "నీకే కాదురా! నీ తండ్రిక్కూడా నేను గురువు"నంటుండేవాడు ప్రేమగా. దరిమిలా మా నాన్నగారు హిందీలో సాహిత్యరత్న మయ్యేదాకా వేధించి చదివించినవాడు కర్ణవీర నాగేశ్వరరావు గారు. ఆయన నన్నూ హింసించి హిందీలో నాలుగు ముక్కలు నేర్పేదాకా విశ్రమించలేదు. మా నాన్నగారికి ఆ దశలో సహాయధ్యాయి ఆ తరవాత ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తులో హిందీ ఆచార్యులుగా పనిచేసిన జి.సుందరరెడ్డి గారు. అలా ప్రయివేటుగా చదువుతున్న రోజుల్లోనే మా నాన్నగారు తమకు రాజకీయేతర విషయాల్లోనూ ఆసక్తి ఉందని నిరూపించటానికన్నట్లు నీలంరాజు వేంకటశేషయ్య గారి వంటి బంధుమిత్రుల ప్రోత్సాహంతో ఉషాపరిణయమనే చలనచిత్ర నిర్మాణంలో చేతనైనంత కృషిచేసి పొందగలిగినంత నష్టం – ఆర్థికంగా పొందారు. నాకు బాగా ఊహవచ్చిన తరువాత కూడా ఆ సినిమా రీళ్ళను కత్తిరించి చుక్కానిలో పెట్టి చీకటి గదిలో మిత్రులను సమీకరించి ఎండలో అద్దంపెట్టి వెలుతురు పట్టి గోడమీద సినిమా చూపి ఆ పని సాధ్యమైనప్పుడు అర్ధణా దాకా సంపాదించిన గుర్తు ఇంకా చెరిగిపోలేదు. అప్పట్లో కాణీకి సవాశేరు పకోడీలు దొరికేవి. అంటే ఆర్థికమాంద్యం ప్రభావం, ద్రవ్యోల్బణ విజృంభణ అప్పటికింకా లెక్కలోకి వచ్చేంతగా లేదన్నమాట మన దేశంలో!

ఉషాపరిణయాన్ని వేటపాలెంలోని ఓ డేరా హాల్లో మొదటిరోజే విడుదల చేయించారు. గుర్రబ్బండి మీద ఘనంగా వెళ్ళి మా అమ్మతోబాటు కుర్చీలో కూర్చున్నట్లు గుర్తుంది. అంతకన్నా బాగా గుర్తున్నది బొమ్మ కనిపించినప్పుడు మాట వినిపించలేదనీ, మాటలూ పాటలూ వినిపించినప్పుడు బొమ్మ కనిపించలేదనీ! ఆ చిత్రాన్ని విశాఖపట్టణంలోని ఏకైక చిత్రనిర్మాణశాలలో నిర్మించామనీ, తమకు ముందు వెనకల అక్కడే చిత్రాలు తీసిన వారంతా నష్టపోయారనీ మా వాళ్ళు తమలో తాము ఓదార్పు మాటలు చెప్పుకుంటుండే వారు. చిత్రమేమంటే ఆ చిత్రశాల మూతపడి కొన్ని దశాబ్దాలు గడిచిన తరువాత దానిలో సొంతదారుగా అడుగుపెట్టిన వారు మహర్దశకు రావటం. శకునాలూ, నమ్మకాలూ అంత నమ్మదగ్గవి కావనటాని కిదో నిదర్శనం. ఈ సినిమా సంగతి 1935 ప్రాంతాలది.

పితామహస్థానమైన స్వర్ణకు నా అయిదో ఏట కాబోలు పోయినట్లు గుర్తు. తిరిగి మేనాలో వేటపాలెం వస్తుండగా మొదలైన ఈదురుగాలీ, తుప్పరా రానురాను తీవ్రమై వేటపాలెం చేరీచేరకముందే గాలివానగా, తుపానుగా పరిణమించాయి. కొన్ని ప్రాంతాల్లో ఉప్పెన వచ్చింది. దాని దెబ్బకు ఉప్పురిసిపోయిన పొలాలు పండలేదు. ఆ విధంగా ఆర్థికమాంద్య ప్రభావం మా కుటుంబాన్ని కొంత బాధించింది– దాదాపు దశాబ్దం. గాలీవానావస్తే కథలేదంటారు గాని ఉంది. చాలా గొప్ప కథ అది.

రాజకీయాల్లో కుటుంబం

బ్రిటిష్ వాళ్ళు తమ అధీనంలోని రాష్ట్రాల్లో ఎన్నికలు నిర్వహిస్తామన్నారు. పోటీచేసే అభ్యర్థికి ఇంత ఆస్తి ఉండాలనీ, ఓటు వెయ్యటానిక్కూడా కొంత ఆస్తి ఉండాలనీ నిబంధనలు పెట్టారని విన్నా. జస్టిస్ పార్టీ తరఫున అప్పటి గుంటూరు జిల్లా బోర్డుకు చాలాకాలం అధ్యక్షుడుగా

ఉన్న జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామి గారు అభ్యర్థి. (అప్పటికి) పేదల పార్టీగా ఉన్న కాంగ్రెసు తరఫున మా పెదనాయన లక్ష్మీనారాయణగారు నుంచోవాలని ఆంధ్రకేసరి ఆదేశించారు. గెలవటం అయ్యేపనికాదని మొత్తుకుంటే ప్రకాశం గారు "మనం ఓడినా ఫరవాలేదుగాని, జస్టిస్ పార్టీ గెలవకూడదురా" అని ఉద్బోధించారట! అందువల్ల గిల్లికజ్జాలెట్టుకొని ఎన్నికల పిటీషను పెట్టుకొని అందులోనూ మావాళ్ళు ఓడిపోయారు మదరాసు హైకోర్టులో. ప్రీవీకౌన్సిల్లో కాంగ్రెస్ తరఫున వాదించటానికి బారిష్టర్లయిన నడింపల్లి నరసింహారావుగారు, మా మాతామహుల తమ్ములైన పంగులూరి శేషతల్పశాయి గారూ సాహసించలేదుట. చివరికి రిటైరై పుణేలో (అప్పటి పునహా నగరంలో) కాలం దొర్లిస్తున్న ఎం.ఆర్.జయకర్‌ను లండను తీసుకపోయి రావటానికీ ఫీజులూ వగైరాలకూ ఆ కాలంలో ఒక లక్ష రూపాయలు ఖర్చయిన వన్నారు. ఇంతాచేసి నియోజకవర్గాన్ని 'గ్రేటర్ గుంటూర్ – కృష్ణా లేబర్ కాన్స్టిట్యూయన్సీ' అని మార్చారు. అప్పుడే తలయెత్తుతున్న కమ్యూనిస్టు పార్టీ అభ్యర్థి పిల్లలమర్రి వేంకటేశ్వర్లు గారిని కాంగ్రెసు వారు సమర్థించి గెలిపించారు! ఆయన దాదాపు రెండున్నర దశాబ్దాలపైకాలం మద్రాసు శాసనసభలో ఏకైక కమ్యూనిస్టు సభ్యుడుగా వ్యవహరించారు. నన్ను ఫలానా అని గుర్తించినప్పుడు మీవాళ్ళ పుణ్యమా అని నాకీదశ పట్టిందంటుండేవారు. అది 1936 అనుకుంటాను. ఆ సంవత్సరం మరో దుర్ఘటన వెన్ను విరిచింది మరోవిధంగా.

చీరాల్లో ఐ.ఎల్.టి.డి. అనే పొగాకు కంపెనీ ఉండేది. తెల్లదొరలు స్థాపించింది. కూలీల సంఘం స్థాపించారు కాంగ్రెసు వాళ్ళు. దానికి మా నాన్న గారు కార్యదర్శి అయితే, అధ్యక్షులు జూపూడి యజ్ఞనారాయణ గారు. (ఆయన తరవాతి కాలంలో రాష్ట్ర జనసంఘం నేతగా, ఎం.ఎల్.సి.గా పేరు గడించారు). ఈ ఉభయులూ నడిపిన ఉద్యమం తుపాకి కాల్పులకు దారి తీసింది. నలుగురు కార్మికులు మరణించారు. అఖిలభారత జాతీయ కాంగ్రెసు తీవ్రంగా స్పందించి డాక్టర్ రామ్‌మనోహర్ లోహియాను ఏకసభ్య విచారణకర్తగా నియమించింది. ఆయన "The Chirala Shooting" అనే పేరున రాసిన గ్రంథాన్ని ఏ.ఐ.సి.సి. ప్రచురించింది. అప్పటికి మదరాసు రాష్ట్ర ప్రభుత్వంలో కార్మిక శాఖామంత్రిగా ఉన్న వి.వి.గిరి గారు నైతిక బాధ్యత వహించి తమ పదవికి రాజీనామా చేశారు – ఎవరేమి చెప్పినా వినక! ఆ మాటకు రానురాను రాజకీయాల్లో స్థానం రెండు ముక్కలుగానూ, సమానంగానూ అర్థం మారిపోయింది. నైతికమనేదీ, బాధ్యత అనేదీ అసమర్థతకు చిహ్నమై, నైతిక బాధ్యత అనేది రాజకీయాల్లో స్థానమే కోల్పోయింది. ఇప్పుడు హక్కులకున్న విలువ బాధ్యతలకు లేదని అందరికీ తెలుసు.

అక్షరాభ్యాసం - బడిచదువు

అయిదు సంవత్సరాలు బ్రహ్మానందంగా గడిచాయి. ఇంటికి పెద్ద బిడ్డగా తల్లిదండ్రులూ, ఏకైక పౌత్రుడుగా మాతామహీ మాతామహులూ ప్రత్యేక శ్రద్ధ చూపారు. అయిదు సంవత్సరాల అయిదు నెలల అయిదు రోజులకు అక్షరాభ్యాసం జరిగింది వేడుకగా చీరాలలో. మా అమ్మమ్మ గారికి అక్షరాభ్యాసం చేసిన చోడవరపు లక్ష్మీకాంతంగారే తొలిగురువులు నాకు. ఆయనే గుంట ఓనమాలు దిద్దబెట్టి బాదంచెట్టుకింద కుక్కిమంచంలో కునికిపాట్లు పడుతుండేవాడు. లేచి ఇంటి

పనులూ, బజారు పనులూ చేసుకుంటూ మధ్యమధ్య చీపురుపుల్ల తెమ్మనేవాడు. ఆయన కునుకు తున్నప్పుడు పెద్ద వేలితో మేము చేసినగుంటలు సమానమైన లోతులో ఉన్నాయో లేవో పరిశీలించటానికి చీపురుపుల్లలు పనికివచ్చేవి. గుంట అడుగుభాగం ఎగుడుదిగుడుగా ఉంటే సందర్భానుకూలంగా గుద్దులు, గోగునార, కొబ్బరినార చేంతాడులతో దెబ్బలు, మరీ ముదిరి పోయిన వాళ్ళకు పేంబెత్తంతో, చిట్టచివరికి చేపతోకతో ప్రహరణాలు తప్పేవికావు. కొంతకాలం వేటపాలెంలోని రావినూతల వేంకటప్పయ్య గారి వీధిబడిలోనూ చదువు వెలిగించాను. ఆయన మా తాతగారి గురువు. ఆయన విధించే శిక్షలు మరీక్రూరం. గోడకుర్చీలతో మొదలుపెట్టి కోదండందాకా స్థాయి భేదాలను బట్టి శిక్షలుండేవి. పలకమీద రాసిన అక్షరాలు – ముఖ్యంగా ప, య, వ – వంటివాటి అడుగుభాగాలు ఏకపంక్తిలో సమంగా లేకపోతే వంగోబెట్టి పేంబెత్తం దెబ్బలతో పిర్రలు సమంగా ఉండేట్లు చావగొట్టి అక్షరాల్లోని లోపాలను శరీరలోపాలకు అను గుణంగా సరిదిద్దేవాడు. దెబ్బకు దయ్యం వదిలి చీరాల చదువుకే సిద్ధపడవలసి వచ్చింది. హైస్కూల్లో ఆరో తరగతిలో చేర్చటానికి సన్నాహాలు మొదలుపెట్టారు పెద్దలు. చీరాల వేటపాలేల మధ్య యథేచ్ఛగా తిరిగేందుకు రసూల్‌ఖాన్ గుర్రబ్బండి సిద్ధంగా ఉండేది. కొంతకాలం అదో రాజయోగం. అలనాటి అక్షరాభ్యాస సహాధ్యాయుల్లో అఖిలభారత స్థాయికి ఎదిగిన ఏకైక వ్యక్తి ఎలెక్షన్ కమిషనరుగా రిటైరైన జి.వి.జి.కృష్ణమూర్తి. తక్కిన వాళ్ళం మాకు దక్కినంతలో కాలం వెళ్ళబుచ్చాం.

అప్పటి ఫస్ట్‌ఫారం (నేటి ఆరో తరగతి)లో నేను చేరిన సంవత్సరం చండప్రచండమైనది ఆధునిక భారతదేశ చరిత్రలో. అది 1942. బొంబాయిలో (ఇప్పటి ముంబాయి), కరాచీలో (నేటి పాకిస్తాన్ రేవుపట్టణం) భారతీయ నావికులు బ్రిటిష్ వారిమీద తిరుగుబాటుచేసి రక్తతర్పణం వదలిన ఏడది. దేశ నాయకులందరూ జైలు పాలుకాగా ఒక్క జయప్రకాశ్ నారాయణ్ రహస్య జీవితం గడుపుతూ స్వాతంత్ర్య సమరం సాగించిన సంవత్సరమది. జూన్‌లో ప్రవేశపరీక్ష గట్టెక్కి నూనె రంగనాయకులు అండ్ పానకాలు బోర్డు హైస్కూల్లో ఫస్ట్‌ఫారంలో చేరాను. నాటి ప్రధానో పాధ్యాయుడు ప్రాతస్స్మరణీయుడైన సింగరాజు శ్రీనివాసరావుగారు. ఆయన బదిలీ అయినా, పదవీ విరమణ చేసినా, కన్నుమూసినా నేటికీ చీరాల పౌరుల మనస్సుల్లో హెడ్మాష్టరంటే ఆయనే. చండశాసనుడని పేరు. కానీ ఎవరినీ దండించినట్లు గుర్తులేదు. ఒక్కనోటి మాటతో, భ్రూవిక్షేపం తో రెండువేల మంది విద్యార్థులనేగాక గ్రామస్థులందరినీ తన కన్నుసన్నలతో ఆజ్ఞాపించిన మహావ్యక్తి, ఉత్తమోపాధ్యాయుడు. ఆటపాటల్లోనూ తోడుగా ఉండేవాడు. ఆ బడిలో లోయర్ ఫామ్స్‌లో (థర్డ్ ఫారంలోనూ) తెలుగులేదు. అందువల్ల సంస్కృతం తరగతిలో కూర్చొని శబ్ద మంజరి వల్లించక తప్పిందికాదు. బడిచుట్టూ విశాలమైన దాదాపు నూరెకరాల మైదానం. ఒకవైపు రైలుపట్టాలు. తోటపని అంటూ నిర్బంధం లేదుగాని వీవింగ్ క్లాసు తప్పదు. బుట్టల అల్లకం, నవారునేత మొదలైనవి విధిగా నేర్చుకోవలసిందే. నేర్పినవాడు తరవాతి కాలంలో కవిరాజ పబ్లిషర్స్ అనే పుస్తక ప్రచురణాలయం స్థాపించి లక్షలు గడించిన, చీరాల్లో కమ్మహాస్టలు పెట్టించి విద్యావ్యాపారం మొదలుపెట్టిన, చివరిదశలో మదరాసు – మదురై రైలు మార్గం

కంట్రాక్టరుగా వెలిగిపోయిన టి.మాధవయ్యా గారు. నీతిపాఠాలుండేవి – మోరల్ ఇన్‌స్ట్రక్షన్ పేరిట. ములుకుట్ల గోపాలకృష్ణయ్యా గారు, కారెంపూడి రమాకాంతం గారు నీతిపాఠాలలో దిట్టలు. ఇంగ్లీష్ నిఘంటువొకటి రాసిన కె.ఎస్.రామా, ఎం.ఏ., ఎం.ఆర్.ఏ.ఎస్.గారు ఇంగ్లీషు పాఠాలు చెప్పారు. ఆయన బిరుదుల్లోని రెండోదాని కర్థమేమో తెలుసుకోటానికి పదేళ్ళు పట్టింది!

ఆగస్టు 15వ తేదీ ప్రాముఖ్యం అప్పట్లో తెలీదు. అది సెలవు రోజుకాదు. బడికి వెళ్తుంటే పరుగులుతీస్తూ మా సీనియర్లు ఎదురువచ్చి పారిపొమ్మన్నారు. నన్ను గట్టిగా లాగి ఇంటికి పొమ్మని గద్దించినవాడు అప్పటికే లాఠీదెబ్బలు తిని పరిగెత్తుతున్న రొండా నారపరెడ్డి గారు. కుటుంబ మిత్రులు. బహుకాలం తరువాత ఆయన నీటిపారుదల శాఖామంత్రి అయినాడు కాసు బ్రహ్మానందరెడ్డి గారి మంత్రివర్గంలో. (స్వస్థలంలోనూ చుట్టుపక్కలా ఆయన్ను మురుగుమంత్రి అని ముద్దుగా పిలిచేవారు – ఆ సంగతి ఆయనకు తెలుసో లేదో!). పరుగులు తీసే విద్యార్థులు ముందూ, వెంటాడే పోలీసులు వెనకా బడివైపు రావటం చూసిన హెడ్మాష్టరు గారు పిల్లల్ని లోపలికి నెట్టి గేటుకు తాళంపెట్టి తాళం చెవిని లోపలికి విసిరిపారేసి “ఎవరి అనుమతితో నా బడి ఆవరణలో ప్రవేశించా”రని పోలీసులతో పోట్లాట పెట్టుకున్నాడు. జిల్లా బోర్డు అధ్యక్షుడే స్వయంగా లిఖిత పూర్వకంగా ఆదేశించే దాకా ఎవర్నీ లోపలకు అడుగుపెట్టనీయనన్నాడు. పోరాడి ఓడి పోలీసులు తిరిగి వెళ్ళటం కళ్ళారా చూసి జయజయధ్వానాలు చేశాం. మాకు అప్పట్లో తెలిసింది హెడ్మాష్టరు వీరత్వమేగాని దేశం సంగతి కాదనేది కాస్త వాస్తవం. అసలు జరిగిందేమంటే వీర విద్యార్థులూ యువకులూ రైలు పట్టాలు కొంతవరకు పీకి పారేశారనేది. ప్రపంచ యుద్ధం సందర్భంగా ప్రభుత్వం తవ్వించిన కందకాలు పోలీసుల నుంచి వారిని కాపాడాయి మొదటిసారిగా!

గృహవాతావరణం

తొమ్మిది నెలలపాటు చీరాల హైస్కూల్లో చదువుసాగింది. వేసవి సెలవుల్లో వేటపాలెం చేరాం. మా అమ్మగారికది ప్రసవ సమయం. రోళ్ళు పగిలే రోహిణీకార్తెలోనే మా గుండెలూ పగిలాయి. కుటుంబం కూలినంత పని జరిగింది. ప్రసవానంతరం ఆమె కన్నుమూసింది. తొమ్మిది రోజుల తమ్ముణ్ణీ, మా అందర్నీ వదిలి అనంతసీమలకు వెళ్ళిపోయింది. తండ్రి వచ్చి కనిపించి దేశయాత్రలకు వెళ్ళాడు – మమ్మల్ని మాతామహుడి పోషణలో వదిలి. ఏక పుత్రికా వియోగంతో మాతామహి మంచం పట్టింది. సంవత్సరంన్నరలోగా తల్లిచావుపిల్లవాడూ వాడిపై వాడూ కన్నుమూశారు. మా బాల్యం బండల పాలయింది. వేటపాలెంలోని బండ్ల బాపయ్యా హిందూ మిడిల్ స్కూల్లో సెకండు ఫారంలో చేరక తప్పిందికాదు. ఆదదిక్కు ఉండీ లేని కుటుంబం. నిరంతర దుఃఖంలో వయసు మళ్ళిన తాత. ముగ్గురు తమ్ములూ, ఒక చెల్లెలూ, నేనూ. గుర్తువచ్చినప్పుడల్లా “అడవి పక్షుల కెవ్వఁ డాహార మిచ్చెను మృగజాతి కెవ్వాఁడు మేతవెట్టె?”ననే భాగవత పద్యపాదం చదివి తన్నుతా నోదార్చుకుంటుండేవాడు తాత. తండ్రి ఇంట రాజకీయ వాతావరణం ఉండేది కొంతవరకు. తాత ఇంట నిత్యశోకం. అందుకూ వీల్లేని సమయంలో సాహితీ వాతావరణంగాని, వ్యవసాయ ధోరణులుగాని ఉండేవి. తాతగారి తండ్రి

అప్పటికింకా ఆరోగ్యంగా ఉండేవాడు – నరసింహంగారు. ఆయన భార్య "నిరతాన్న దానంబు నెరపి కీర్తి గడించె, కాశి బందా పరదేశి మంత్రి" అని ద్వాత్రింశన్మంత్రుల పట్టికలో ఉన్న పరదేశిగారి మనమరాలు. ఆమె తండ్రి పేరు నాగరాజు. ఆమె ఎంత కోపంతో, అసహనంతో ఉండేదో పెత్తాత అంత శాంతంగా ఉండేవాడు. అప్పుడప్పుడు "మలకలు మా ప్రచారములు మా ముఖముల్ విషవహ్నితోయముల్, ఖలులము రోషజాతులము గర్వుల మేమొక మంచి వారమా?" అనే పోతన్న కాళియమర్దన ఘట్టంలో రాసిన పద్యపాదాలు చదివి ఆమెను బాధించే వాడు. "నలినదళాక్ష! ప్రాణులకు నైజగుణంబులు మానవచ్చునే?" అని ముక్తాయించేవాడు – నాగరాజ పుత్రివని ఆక్షేపించటానికి.

ఒక పెద్ద లోగిలిగా ముప్పాతిక ఎకరం స్థలంలో అరవై గదులతో మదురుగోడలకూ పశువుల కొట్టానికీ మధ్య ఉన్న ఆ నివేశనస్థలాన్ని గాలివానకు దెబ్బతిన్నదని మూడు భాగాలుగా విభజించి మధ్యభాగంలో నరసింహంగా రుండేవారు. ఒక వైపు ఆయన పెద్ద కొడుకైన మా తాతగారు సుబ్బారావుగారూ, రెండోవైపు ఆయన దత్తుకిచ్చిన రెండో కొడుకు కామరాజు భద్రిరాజుగారూ ఉండేవారు. రెండు వైపులనుంచీ తలుపులు పెరట్లోకి, ముందున్న స్థలంలోకీ ఉండేవి. తెలవారుతుండగా నరసింహంగారు బయలుదేరి మైలున్నర దూరంలోని సముద్రానికి స్నానార్థం వెళ్ళేవాడు. అది దినచర్య. పొలాలెలా ఉన్నాయో చూసుకొని పైగుడ్డ రెండు వైపులా రెండు మూటలుగా కట్టి ఏ పది గంటల ప్రాంతానికో ఇల్లు చేరేవాడు. ఒక మూటలో కూరగాయలు. రెండో దాంట్లో పిల్లలకోసం పళ్ళూ. పన్నెండింటికి స్నానంచేసి జపంచేసుకొని భోజనంచేసి పడుకొని మూడింటికి లేచి ముఖం కడిగి భారతమో, భాగవతమో పెద్దగా చదివే వాడు. నాలుగింటికి మళ్ళీ సముద్ర స్నానానికి వెళ్ళి ఆరింటికి ఇల్లు చేరేవాడు. ఆరుబయట బల్లమీద పరుపుమీద శయనించి పిల్లలకు పద్యాలు నేర్పేవాడు. దుప్పటి కప్పి తన వేలితో దాన్ని పైకిలేపి "బాలుం డీతఁడు కొండ దొడ్డది మహాభారంబు సైరింపఁగాఁ జాలండోయని... ఈ శైలాంభోనిధి జంతు సంయుత ధరాచక్రంబు పైఁబడ్డ నా కేలల్లాడదు బంధులార! నిలుఁ డీక్రిందన్ బ్రమోదంబునన్" అనే గోవర్ధనోద్ధరణ ఘట్టంలోని పద్యం నేర్పేవాడు. ఇతర సమయాల్లో స్ఫటికతావళం తిప్పుతూ 'ఓం నమశ్శివాయ' అని జపిస్తుండేవాడు. మా అమ్మగారు గతించిన తరవాత సరిగా ఆరునెలల మీద అరక్షణం బతకనని చెప్పి, చెప్పిననాడు బంధు మిత్రులందరికీ భోజనాలు పెట్టించి పండు వెన్నెలలో పడుకొని తావళం తిప్పుతూనే కన్ను మూశాడు! ఆయన కేజబ్బూ లేదు. స్వచ్ఛంద మరణం అనేది సాధ్యమనిపించా డన్నారందరూ. ఆ తరువాత పన్నెండేళ్ళకు మాకు కారంచేడునుంచి నడిచివచ్చి పాలుపోసే ముసలామె తానుకూడా జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామిగారి లాగా మంచి గంధపు కట్టెలతో తగలబడిపోతానని అన్న రోజున కన్నుమూసింది, ఏ రోగమూ లేకుండానే! మరి ఆమె నేమనాలి?

గ్రామ వాతావరణం

నరసింహంగారి పుణ్యమా అని బాల్యంలోనే సాహిత్యాభిమానం కలిగింది. పంగులూరి వారి సత్రమని వారి పెద్దలు భోగలింగస్వామి గుడిపక్కన అయిదారు కుటుంబాలుండే

వసతులతో ఒకటి కట్టించారు. అందులో ఒక గదిలో 'సరస్వతీ గ్రంథాలయ'మని ఆరు అద్దాల బీరువాలనిండా తెలుగు పుస్తకాలుండేవి. మాతృవియోగ దుఃఖం మరిపించేందుకు నిర్బంధంగా శతకాలూ చాటు పద్య మణిమంజరి వంటి పుస్తకాలూ ఒప్పచెప్పించారు. నా మీద – నేను తెలుగు చదువుతున్నానని కోపగించుకుని – మా తాతగారా పుస్తకాలను తరవాతి కాలంలో సారస్వత నికేతన గ్రంథాలయానికి ఇచ్చివేశారు. ఆ మాతామహుల ఇంటిలోనే వావిలికొలను సుబ్బారావు గారినీ (వాసుదా సంటారాయన్ను) కొప్పరపు సోదర కవుల్లో పెద్ద వాళ్ళిద్దరినీ చూశాను మొదటిసారి – వారిని గురించి మరేమీ అప్పటికి తెలియకపోయినా. పంగులూరి వారి సత్రంలోనే కొప్పరపు వారిలో మూడోవాడైన బుచ్చిరామయ్య గారు కొంతకాలం ఉచితంగా నివసించారు. "మూర్ఖకోపుండ బుచ్చిరాముండ నేను" అనే మకుటంతో ఆయన ఆశువుగా చెప్పగా నేను వినగా నా స్మృతిలో మిగిలింది ఈ భాగమే. ఆయన కొడుకు మంగపతి మా స్కూల్లోనే చదువుతుండేవాడు. చాలా పేదరికంలో మగ్గుతుండేవారు. "మాపటిపూట కేమిగతి? మంగపతీ!" అని తల్లి పద్యంలో అడిగితే "ఇక మంచమే గతీ" అని కొడుకు పూరించటం నేను విన్నా. ఆ సత్రంలోనే కొంతకాలం జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రిగారు (కరుణశ్రీ) ఉండేవారు. వసారాలో కుక్కిమంచం మీద కూర్చుని ఆయన తన పద్యాలకు మెరుగులు దిద్దుకోవటం చూశాను. అక్కడే కొద్దికాలం ఉండి తరవాత సమీపంలోని చక్రవర్తి రంగాచార్యుల గారింట్లో అద్దెకున్న మునిమాణిక్యం నరసింహారావు గారి నెరుగుదును. ఆయన ద్వితీయ పత్నిని చూసి "ఈమెగారేనా? కాంతంగారు?" అని ఆయన్ను ప్రశ్నించిన వాళ్ళనెరుగుదును. ఆయన మొదటి సంబంధం కుమారుడు రఘునాథ యాజ్ఞవల్క్య. ఆ తరువాత చాలా కాలానికి తెలుగు ఆనర్స్ రెండో సంవత్సరంలో పోస్టుగ్రాడ్యుయేట్ విద్యార్థిగా చేరి నా సహాధ్యాయుడుగా రెండేళ్ళు గడిపాడు. రచయితగా అతడి కలం పేరు 'మురయా.'

బడి సంగతికి వచ్చేముందు పరిసర వాతావరణం విషయం చెప్తున్నాను. మేమున్నది వేటపాలెంలో భాగమైన నాయునిపల్లిలో. మా ఇంటికి పది బారల దూరంలో జాగర్లపూడి వేంకట సుబ్బయ్య 'శతావధాని' గారుండేవారు. ఆయన అవధానాలు నేను చూడనూ లేదు – విననూ లేదు. రంగాచార్యుల వారు మా తాతగారికి అక్షరాభ్యాసం చేశారట. నేను చూసేనాటి కాయన రంగురంగుల సిరాలతో రామకోటి రాస్తుండేవాడు. అన్నవస్త్రాలకు లోపంలేదుగాని అంతో ఇంతో తీసుకొని తన దగ్గరకు వచ్చిన రైతులకు రక్షరేకులు ఇస్తుండేవాడు. చిన్న అక్షరాలు రాయలేని దశలో ఇది మంత్రం, బయటపెడితే ప్రమాదమని భయపెట్టి నాచేతకూడా "శ్రీవత్స గోత్రంవారి సింహం వచ్చింది. చీడపురుగుల్లారా! పారిపోండి!" అని రాయించి రాగిరేకులో పెట్టి చుట్టించి ఇస్తుండేవాడు. (చాలా కాలం సింహాలు చీడపురుగుల్ని చంపుతాయా? అన్న అనుమానం ఉండేదిగాని, ప్రస్తుతం పురుగుమందుల కంపెనీ వాళ్ళ వాణిజ్య ప్రకటనలు చూసిన తరువాత నమ్మకాలు శాశ్వతమనే నమ్మకం కుదిరింది). ఆయన పెంపుడు కొడుకు రంగసామి ఉచితంగా హోమియో వైద్యం చేస్తున్నందుకు కోపించి బయటకు పంపాడు. రంగసామి గారిని బాబాయని పిలుస్తుండే వాళ్ళం. ఆయన పరమ సాధువు. 'ఆంధ్రభూమి'లో ఆయన చాలాకాలం

పనిచేశాడు. దశాబ్దాల తరువాత హైదరాబాద్‌లో ఆయన తిరుమల రామచంద్ర గారితో వియ్యమందిననాడు కలవగలిగాను మళ్ళీ. మన ఊళ్లోనే అయిదారుగురు అవధానులున్నారని ఎదురింటి వారు చెప్పగా విన్నాను. ఆ బిరుదుకు అర్థమేమో అప్పటికి నాకు తెలియదు.

మిడిల్ స్కూలు విశాలమైన భవనంలో సువిశాలమైన స్థలంలో ఉండేది. మూడు (బాల్) బ్యాడ్‌మింటన్ కోర్టులుండేవి. బడి తెరవటానికి అరగంటముందే 'తోటపని' పాఠాలుండేవి. చిన్న నోటు పుస్తకం, స్కేలు, దారపుండ వంటి సాధనాలు సిద్ధంగా ఉండాలి. అందుకు కేటాయించిన స్థలంలో చిన్న చిన్న మళ్ళు చేసి బడిపిల్లల చేత విత్తనాలు నాటించి, వాటి పెరుగుదలను దారంతో కొలిచి స్కేలుతో సరిచూసుకోమనేవారు. ఈ పని మానే వీల్లేదు – దేహశుద్ధికి సిద్ధంకాకపోతే. అప్పటి హెడ్‌మాస్టరు మల్లాది శ్రీరామశాస్త్రిగారు ముమ్మూర్తులా (వేషధారణతో సహా) కళా వెంకట్రావు గారిలా ఉండేవాడు. తరవాతి కాలంలో ఆయన రేషనింగ్ ఆఫీసరుగా, తుని ఎస్టేట్ మేనేజరుగా పనిచేశాడు. ఆయన తొలిరోజున చెప్పిన ఇంగ్లీషు వ్యాకరణం పాఠంలోని మొదటి వాక్యం గుర్తుందికాని అదేం వ్యాకరణమో ఇప్పటికీ తెలీదు. 'Grammar is essentially of three parts: etymology, orthography and syntax' అనేది ఆ పాఠం. అస లావరసేమిటో బోధపడలే దిప్పటికీ! ఈ బడిలో సంస్కృతం లేదు. తెలుగులో చేర్చుకోవాలంటే నాలుగు ఆట విడుపు పద్యాలైనా తప్పుల్లేకుండా చదవాలని షరతు పెట్టింది ఆదిపూడి సోదరకవుల్లో చిన్నవాడైన అబ్బరాజు సూర్యనారాయణ గారు. ఆయన అష్టావధానం కూడా చేశారట గాని నేను వినలేదు, చూడలేదు. కోపంవచ్చినప్పుడు ఆశువుగా పద్యాల్లో తిట్టడం మాత్రం నా అనుభవంలోనూ ఉంది. నిన్న చెప్పిన పద్యాన్ని తప్పుల్లేకుండా ఒప్పచెప్పకపోతే వేళ్ళు విరిచేవాడు. తరువాత తానే బాధపడి "నన్నయ, తిక్కన, పోతన మీకేం అపకారం చేశార్రా? వాళ్ళ పద్యాలను ఖూనీ చేస్తున్నా"రనేవాడు. చాలా వరకు మా తప్పులు శబ్దదోషాలు కావుగాని ఛందోదోషాలేనని ఆయనే తేల్చుకున్నాడు. సాయంత్రం బడిపూర్తికాగానే చచ్చినట్లు 'సులక్షణసారం' నేర్చుకోక తప్పింది కాదు. ఆయన సమకూర్చిన "ఆంధ్ర మహాభారత నిఘంటువు" రెండు సంపుటాలను తరవాతి కాలంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారు ముద్రించారు – కొంత రగడ జరిగిన తరవాత.

పద్యవిద్యకు నా ప్రథమ గురువాయనే. గణస్వరూపం చెప్పిన తరవాత "నానన నాననా..." మొదలుగా యతిప్రాసల దగ్గర తలూపుతూ అభ్యాసం చేయాలని, దాన్ని చంపకమాలగా మార్చాలంటే "నననన నాననాన..." అని మార్చవచ్చునీ మొదట చెప్పిందాయనే.... నిద్రమత్తులో చెప్పినా గణయతిప్రాసభంగం జరక్కూడదన్నాడు. మరి మాటల్లేకుండా పద్యాలు చెప్పేదెలాగని అడిగితే ఆయన మూడు కర్తవ్యా లుపదేశించాడు. ఒకటి: "శతకాలూ దైవప్రార్థనలూ చదివి వాటిలోని మాటలను అటూ ఇటూ మార్చిన సంబోధనాంతాలతో పద్యాలు రాయటం సులభం. మొదట అలా అఘోరించండి". రెండు: "రోజూ సారస్వతనికేతనం మీదుగా కొంపలకు పోండి. అక్కడ పదినిమిషాలు పెద్దల ఉపన్యాసాలు వినవచ్చు. ఆ విన్న మాటల్లో పద్యాలు రాయటానికి పనికివచ్చే వాటిని గుర్తుపెట్టుకొని వాడండి". మూడు: "వెస, తగ, రహి వంటి పూరకాలను నేర్చుకుంటే పద్యాలను పూర్తిచేయటం తేలిక. మొదట ఇంతవరకైనా చేతనయితే తరవాత

పెద్దకవుల పద్యాలు చదివి అర్థవంతంగా ఎలా రాయాలో తెలుసుకోవచ్చు". "మీ నోటికివచ్చిన ఛందస్సులో కనిపించిన ప్రతి వస్తువునూ చేతనైనట్లు వర్ణించండి. కాలక్రమాన తప్పుల సంఖ్య తగ్గుతుం"దని ధైర్యం చెప్పినవా డాయనే. "అభ్యాసము కూసువిద్య" అని గుర్తుపెట్టుకొమ్మన్నాడు. పనిలో పనిగా మీరెంత గింజుకొని చచ్చినా కాళిదాసులూ, నన్నయలూ కారని కూడా హెచ్చ రించాడు. అదేమంటే, అంతవాళ్ళయ్యే మహాత్ములు తనవంటి బడిపంతులు దగ్గర చదువుకోరని, వాళ్ళకు జనానాంతర సంస్కారమో, మరేదో ఉండి అంతవాళ్ళయినారనీ నమ్మబలికాడు.

అది మొదలు వీలున్నప్పుడల్లా సారస్వత నికేతనానికి వెళ్ళి అక్కడి ప్రసంగాలు వినటం, దొరికిన పుస్తకాలు చదవటం అలవాటయింది. సమానాభిరుచులున్న విద్యార్థులం నోటికి వచ్చినట్లు తోచిన విషయాలమీద పద్యాలల్లటం, ఒకరి తప్పులొకరు చూపి తగాదాపడటం, ఈ సంగతి బయటపడి తన్నులు తినటం తప్పలేదు. చదువుమాని ఈ కవిత్వం పిచ్చేమిటని ఇంట్లో చీవాట్లు. సందుదొరికినప్పుడు (బాల్) బ్యాడ్మింటన్ అభ్యసించటం. ఆ విద్యలో మా గురువు బహుచమత్కారీ, వీరావేశంతో ఆడగలవాడూ అయిన పోస్టుమన్ భద్రకాళి. ఏ కొద్దిమందికో తప్ప అతడింటికి ఉత్తరాలు తీసుకొనిపోయి ఇచ్చేవాడు కాడు. పోస్టాఫీసుకెదురుగా ఎత్తరుగుల మీద కూర్చొని వెక్కిరింతలతో, వేళాకోళాలతో ఉత్తరాలిచ్చేవాడు. ఈ ఉచిత వినోదంకోసం పెద్దలూ, చిన్నలూ ఎగబడేవాళ్ళు. బడికి పోవటంకన్నా అందుకు సన్నాహాలు చేసుకోవటం పెద్ద బాధగా ఉండేది. ఒక చిన్న పింగాణీబుడ్డి మెడకు తాడుకట్టాలి. అందులో సగానికి పైగా నీళ్ళుపోసి అందులో సిరాబిళ్ళవేసి కరిగించాలి. పుస్తకాల సంచి ఒక చేతిలో ఉంటే రెండో దానితో ఈ సిరాబుడ్డినీ, పుల్ల కలాన్నీ భద్రంగా తీసుకపోవాలి. త్వరగా నడిస్తే సిరాచింది గుడ్డలమీద పడుతుంది. సిరాబిళ్ళ ఖరీదెక్కువ. అందుకని కరక్కాయసిరా తయారుచేసి ఇచ్చేవాళ్ళు. అది రాసేటప్పుడు స్పష్టంగా ఉండేదికాదు. క్రమంగా ముదిరి కామారపు జీడిలా రంగుమారుతుంది. కాగితం చినగాల్సిందేగాని సిరా వెలిసిపోతుందన్న ప్రశ్నేలేదు. గుడ్డలకు సిరామరకలైనందుకు తిట్లూ, దెబ్బలూ తప్పవు. చాలా వరకు పెన్సిలుతోనే రాత. దాన్ని చెక్కటంలో బ్లేడువల్ల వేళ్ళు తెగేవి. ముక్కు విరగటం పరిపాటి. క్లాసులో చెక్కటం కుదరదు. సాయంత్రం ఆటలో, డ్రిల్లో తప్పదు. తొందరలో సంచీలు కిందపెట్టడంలో సిరా ఒలికిపోయేది. చెరపట్టీ, కోతికొమ్మచ్చీ హుషారైన ఆటలు. దెబ్బలు తాకేవి. బ్యాడ్మింటన్ ఆడటానికి కనీసం బ్యాటుకొనేందుకైనా పెట్టు బడి కావాలి. అందరికీ అది సాధ్యంకాదు. బ్యాటు అల్లిక మరో కష్టం. రోజూ ఉదయం ఇంటి నుంచి తెచ్చి సాయంత్రం పొద్దుబోయిన తరవాత దాన్నికూడా మోస్తూ లైబ్రరీకి వెళ్తే, గాడిదలకు చదువుల్లేవుగాని ఆటలు ముఖ్యమైనవని ఆక్షేపించే వాళ్ళు – ముఖ్యంగా అక్కడ సాయంత్రాలు గడిపే ఉపాధ్యాయులు.

రెండో ప్రపంచయుద్ధం 1939 సెప్టెంబరులో మొదలయింది. 1945కు గాని ముగియ లేదు. 1942 ప్రాంతాల్లో బర్మాషెల్ కంపెనీ వంటి వాటిలో షేర్లు కొన్న వ్యాపారులు చర్చిలూ బ్రిటనూ గెలవాలని వాదిస్తే, నేతాజీ సుభాష్ చంద్రబోస్ జపాను జర్మనీల సాయంతో మనకు స్వాతంత్ర్యం సంపాదించి పెడ్తాడని కొందరు దేశభక్తులు విశ్వసిస్తే, అప్పుడప్పుడే రంగప్రవేశం

End of Preview.

Rest of the book can be read @

http://kinige.com/kbook.php?id=602